

Queer-tutkimusta päivittävä persoonallinen puheenvuoro

Leena-Maija Rossi: *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Gaudeamus 2015.

Sukupuolentutkimuksen suunnan näyttäjä Suomessa, Helsingin yliopiston pitkäaikainen (2003–2011) pidetty ja vaikuttava opettaja Leena-Maija Rossi on työstänyt kirjan *Muuttuva sukupuoli* vuosina 2006–12 ilmestyneiden tieteellisten artikkeliansa pohjalta. Yhteensä kahdeksasta artikkelista kolme on julkaistu alun perin englanniksi ja ”kutsuttu takaisin maailmalta”, koska tekijä on ”halunnut ajatella ne uudelleen läpi suomentamalla”, kuten hän kaunopuheisesti perustelee. Kaikki artikkelit on toimitettu ja ”ajateltu uudelleen läpi” kirjaan, jonka kahdeksan lukua muodostavat ehjän kokonaisuuden. Kirjan sanomaa syventävät melko laajat viitteet ja kirjallisuusluettelo ja sen käytettävyyttä lisäävät henkilö- ja asiahakemisto.

Rossin kirjan avaussanoissa esittämä huoli äidinkielen tutkimuskirjoittamisen asemasta Suomessa 2000-luvulla on jaettu. Hänen perusteluihinsa suomenkielisen tutkimuskirjan tarpeellisuudesta voi yhtyä. Tutkimus ei voi vaikuttaa suomalaiseen yhteiskuntaan, ellei sen tuloksia julkaista suomeksi. Yksittäiset siellä täällä julkaistut artikkelit eivät jaksakaan kantaa tutkijan laajempia argumentteja ja tuloksia eivätkä tarjota niille kirjan veroista pysyvää sijaa omissa ajatusyhteydessään. Rossin kirja osoittaa, että äidinkiellellä ajattelevien ja uudestaan ajattelevien kannattajien. Vaikka kirjan sisältö ei ole helppoa eikä tyylikästä selkokieltä, sisältö on kirkkaasti esitettyä ja ajatusta on helppo seurata.

Äidinkielen ja äidinkielen ajattelun tärkeyttä painokkaasti puolustavassa kirjassa on ristiiriitainen kirjallisuusluettelo, joka

koostuu yksinomaan englannin- ja suomenkielisistä teoksista. Alun perin ranskaksi julkaisseihin tutkijoihin Michel Foucault’hon, Michel de Certeauhon ja Roland Barthes’iin on viitattu käännösten kautta. Muun kuin englanninkielisiä tutkijoita on mainittu kirjassa ilman, että heidän teoksiinsa on viitattu, kuten Luce Irigaray, Julia Kristeva, Jacques Derrida ja José Muñoz. Angloamerikkalaisen tutkimuskeskustelun välittäminen ja keskustelun jatkaminen suomeksi on toki arvokasta. Mutta äidinkieliä on muitakin kuin suomi ja englanti, maailman huippututkijoita muitakin kuin angloamerikkalaisia ja kansainvälisiä tutkimuskeskusteluja muitakin kuin englanninkielisiä. Kriittinen huomautus ei koske missään tapauksessa pelkästään Rossin kirjaa. Arvelen, että suomalainen keskustelu (ja samalla kansainvälinenkin tutkimusyhteisö) menettää monikielisuuden tarjoamat edut, jos niin sanottu monikielisyys rajoittuu vain tutkijan äidinkieleen ja tiedemaailman fakiutuneeseen yhteisenglantiin.

Onneksi kuitenkin suomenkielisille lukijoille, Rossi on tehnyt hyvän työn ajatustensa suomeksi ajattelemisessa. Kirjan kieliasu ja kirjoitustyylit ovat hyvin huolellisia. Kieli on kauttaaltaan hyvää ja viimeisteltyä eikä kirjassa ole juuri lainkaan edes kirjoitusvirheitä. Itsestään selvästi refleksiivinen tutkija kirjoittaa tutkimuksistaan ja tuloksistaan minä-muodossa, sulkeutumatta kuitenkaan tekstiinsä yksin minänsä kanssa. Hän puhuttelee suoraan ”sinua”, minua lukijaa, ja kutsuu näin selväsanaisesti mukaansa tekstin merkityksenmuodostukseen. Tyyliä on linjassa Rossin visuaalisen kulttuurin tutkijana ottaman kannan kanssa, että teoksen merkitykset syntyvät dialogissa, jonka vastaanottaja käy teoksen kanssa.

Teoreettisesti tulkitut empiiriset tapaukset

Selkein tai helpoiten avautuva esimerkki tästä kannasta on empiirinen tapaustutkimus draama-

Tiina Sarja

Kuka oikein tietää

Kun mielipide haastoi tieteen

Miten erottaa oikea tieto mielipiteestä, kun tieteilijä jaarittelee todennäköisyyksistä ja karismaattinen kokemusasiantuntija kertoo, kuinka asiat oikeasti ovat. Kuka oikein tietää?

Kirja valottaa tieteellisen tiedon syntyprosessia ja tiedon muuttumista laboratorion päivälehden tiedesivuille ja edelleen sosiaaliseen mediaan. Kirja tutkii, mitä eroa on tieteellisellä kiistalla ja median luomalla valekiistalla.

SYKSYN
UUTUUKSIA

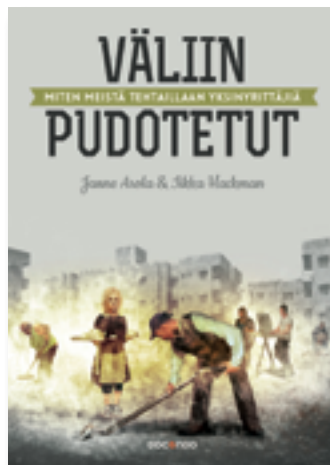

Hannah Arendt

Eichmann Jerusalemissa

Raportti pahuuden arkipäiväisyydestä

Eichmannia syytettiin miljoonien juutalaisten tappamisesta. Arendtin kohutun oikeudenkäyntiraportin mukaan pahuutta tapahtui kuitenkin osittain huomaamatta ja tavallisten ihmisten toimesta.

likka Hackman, Janne Arola

Väliin pudotetut

Miten meistä tehtaillaan yksinyrittäjiä

Työmarkkinoiden murroksessa on vaivihkaa syntynyt kolmas, pitkään unohdettu työmarkkinaosapuoli – työnantajien ja palkkatyöläisten väliin jäävät itsensäytyöllistäjät.

Erkka Railo, Mari K. Niemi, Ville Pitkänen, Sini Ruohonen

Kamppailu vallasta

Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015

Millä keinoin puolueet ovat eduskuntavaaleissa pyrkineet saamaan äänestäjät puolelleen ja miksi vaaleissa on käynyt niin kuin on käynyt?

Tilaa kätevästi netistä!

Tarjoukset voimassa osoitteessa www.docendo.fi 20.11.2016 asti.

DOCENDO.FI

sarjasta *Gilmoren tytöt* (luku 6, ”Etuoikeuden perijättäret”). Tutkimuskysymyksensä Rossi osoittaa itselleen sarjan katsojana, ja metodologian kannalta hän rajaa pääsyn sarjan herättämiin tunteisiin ja reaktioihin, tässä tapauksessa vain ”omiin” tunteisiinsa ja reaktioihinsa (sillä varauksella, että tunteet eivät ole yksilöllisiä vaan liikkeessä ruumiiden välillä). Hän kysyy esimerkiksi: ”Kuinka on ylipäättään mahdollista, että sarja, jossa ei ole yhtäkään ’selvästi queeriä’ hahmoa, voi pitää kaltaiseni queeristi katsovan katsojan piheissään?” (s. 110).

”Analyysi, joka yhdistää queer-luentaa ja luokan representaatioiden tarkastelua sekä toteuttaa näitä erityisesti affektiivisuuden pohtimisen perspektiivistä” (s. 109), kuten Rossi paaluttaa näkökulmaansa tapaustutkimuksessa, osoittautuu yllättävän antoisaksi, vaikkein ole nähnyt yhtään osaa analyysin kohteena olevasta sarjasta. Aineistoa ei ole tarvetta panna sellaisenaan lukijan silmien eteen, kun se on tarpeeksi tiheästi tutkijan teoreettisen näkemysensä läpi tulkitsema. Rossi jäsentää ”queeristi katsovan katsojan” positionsa niin täsmällisesti, että tulkinta on hyvin uskottavaa, vaikka meillä ei olekaan pääsyä sen varsinaisiin perusteisiin, katsomisen herättämiin reaktioihin ja tunteisiin.

Toinen empiirinen tapausanalyysi, kotimaisesta sarjasta *Mogadishu Avenue*, keskittyy enemmän valkoisuuden ja luokan esittävien tekoihin, kun Gilmoren tyttöjen analyysi keskittyy varsinkin sukupuolen ja seksuaalisuuden ja myös luokan tekoihin. Lähtökohdiana *Mogadishu Avenuen* analyysissä ei ole (edes tutkijan itsensä) vastaanotto tai katsomiskokemus, vaan sarjan sisäiset kerronnalliset keinot, joilla mainittuja asioita esitetään.

Varmaan takerrun empiirisiin tapausanalyysiin sen takia, että kirja on muuten melko teoreettinen ja filosofisia kysymyksiä pohdiskeleva. Sukupuolentutkimuksen

alkeisoppikirjaksi kirja ei sovellu; tekijä olettaa lukijan hallitsevan alkeet. Judith Butlerin sa lukeneelle – ja sen kompaky-symyksiin, kuten performanssin ja performatiivisuuden käsitteisiin, kompastelleelle – ja sukupuolentutkimuksen keskusteluissa jotenkuten kuulolla pysytelleelle tutkijalle kirja sen sijaan on antoisa päivitys ja puheenvuoro näissä keskusteluissa.

Ei vain ei-heteroseksuaalisuudesta

Tapausanalyysit todentavat kauniisti Rossin teoreettisemmissä alkuluvuissa esittämää tutkimusohjelmaa, jonka mukaan ensinnäkin queer-tutkimus ei ole pelkästään ei-heteroseksuaalisuuden tutkimusta. Heteronormatiivisuutta purkavalle heteroseksuaalisuuden ajattelemiselle ja tekemiselle ”queerittämisellä” on hyvin paljon annettavaa. Queer-tutkimus ei ole marginaalia vaan yhtä hyvin ja yhtä tärkeästi valtavirran tutkimista. Sama kuin suhteessa heteroseksuaalisuuteen, toteutuu tapausanalyysissä suhteessa valkoisuuteen (”valkoisuuteen”), ja nimenomaan suomalaisen valkoisuuteen. Sanomatta selvä kulttuurinen ylivalta kyseenalaistuu, luonnollistettuja itsestäänselvyksiä keskeytetään, toisin ajattelemisen mahdollisuuksia osoitetaan.

Koko kirjan ehkä poleemisin ja jopa radikaalein kysymys koskee itse queer-tutkimuksen ja ei-heteroseksuaalisten identiteettien tai subjektien queerittämistä. Rossin mukaan osa queer-tutkimuksesta halajaa edelleen oikeanlaisia objekteja ja subjekteja, toisin sanoen, epänormatiivisuuden rajat lukitaan umpeen ja vaa-ditaan oikeanlaisia queer-tutkimuksen kohteita ja vakaita, yhtenäisiä queer-subjekteja. Kysymys on aktuaalistunut Helsingissä 2007 järjestetyssä Queer Eurovision -seminaarissa. Serbiaa Euroviisuissa voittoisasti edustaneen, butch-tyylisesti esiintyneen Marija Šerifovićin haastattelussa tekemä ”tunnustus” aviomiehen ja lapsen unelmoimisesta oli aiheuttanut

valtavan pettymyksen seminaariväelle. Nämä queer-tutkijat olisivat edellyttäneet, että taiteellinen esitys kertoo realistisesti esiintyjän ”todellisesta” ja pysyvistä ydin-identiteeteistä.

Representaatioiden tutkija voi ainakin jälkiviisaasti naureskella moiselle realismin vaatimukselle, mutta kohtaaus osoittaa, kuinka syvälle arkiajatteluun juurtuneita käsitykset pysyvistä ja todellisista identiteeteistä ovat. Edes tutkijat, jotka työksensä ovat vuosikymmeniä ”joustavoittaneet” identiteettejä, venytelleet niiden rajoja ja rakenteita ja lopulta olleet valmiita heittäämään koko identiteetin käsitteen kelvottomana romkoppaan, eivät ole kaihtaneet tässä tilanteessa vakaan ja johdonmukaisen identiteettiä kiinnittymisen vaatimista.

Identiteetti, hankala tekijä queer-tutkimuksen yhtälössä

Rossi käy ratkaisemaan queer-tutkimuksen, intersektionaalisen näkökulman ja identiteetin käsitteen yhdessä muodostamaa ”hankalaa yhtälöä”. Queer-tutkimus on pitkälti keskittynyt muiden seksuaalisuuskien kuin heteroseksuaalisuuden tutkimiseen ja halunnut hylätä identiteetin käsitteen normittavana ja poissulkevana.

Rossi sanoo, ettei ole hylännyt vanhaa identiteettipolitiikan tutkimusohjelmaansa. Ratkaisuna olemuksellistaviin identiteettikäsitteisiin, jotka tukevat normatiivia ja stereotyyppiteleviä (”stereotyyppistäviä”) oletuksia homoista, lesboista ja heteroista, hän esittää identiteetin käsitteen monimutkaistamista. Identiteettiesitysten ja -tekemisten analyysi kaipaa muuta kuin pelkistämistä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Intersektionaalisesti tarkastellaan useita relevantteja eroja yhdessä, vaikkapa ikää, kansallisuutta, ”rotua”, uskontoa, yhteiskuntaluokkaa, sukupuolen ja seksuaalisuuden ohella.

Olennaista on identiteettien politiikka ja poliittisuus: identiteetit eivät ole suinkaan yksilöiden vapaasti valittavissa (kuten Butle-

rin teorian brutaali tulkinta on esittänyt hänen väittävän). Identiteetit muodostuvat valtasuhteissa: "Ihmiset kokevat yhteenkuuluvuutta ja eroavuutta suhteissa toisiinsa [...]. Ihmisiä myös asetetaan erilaisiin sosiokulttuurisiin identiteetipositioihin heidän tahdostaan riippumatta [...]" (s. 93). Identiteetin käsittäminen ennen kaikkea suhteisuudeksi – yksilösubjektia määrittelevän ja normittavan olemuksen sijasta – on Rossin avain hankalan yhtälönsä ratkaisuun. Toimijuus ja alistus, liittyminen ja eroavuus, identiteettien rajautuminen ja mahdollistuminen aina joidenkin yhteiskunnallisten ja kulttuuristen reunaehtojen mukaan määrittävät identiteetin yhtä aikaa intersektionaaliseksi ja queer-politiikan kohteeksi.

Normi-valkoinen hetero toisin katsoen

Rossin tutkimusohjelman mukaisesti kirjan luvut avaavat teoreettisen perustelun tutkimuksen keskittymiselle heteroseksuaalisuuteen ja valkoiseksi luokiteltuun ihonväriin, kahteen "näkyttömään" ja sanomatta selvästi kulttuurisessa ylivalta-asemassa olevaan identiteettiaspektiin. Kirjan ajankohtaisin poliittinen sanoma, Suomessa hälyttävän ajankohtainen, on tässä: "Nykyhetkemme todistaa, että rodullistaminen on kriisissä. On aika ajatella eroja toisin" (s. 13). Kirja on onnistunut esitys siitä, miten erojen toisin ajattelu on mahdollista.

HELENA SAARIKOSKI

Kirjoittaja on folkloristiikan ja naistutkimuksen dosentti ja vapaa tutkija, tietokirjailija ja kriitikko.